

Imperialismi ja kolonialismin tutkimus

Timo Särkkä

Brittiläisen maailmanvallan vaikutus entisten siirtomaidensa kansoihin, kulttuureihin ja talouksiin on viime vuosina herättänyt vilkasta keskustelua historian- ja kulttuurintutkijoiden keskuudessa. Jälkikolonialistisessa teoriassa brittiläistä maailmanvaltaa pidetään historian suurena väärytenä, mutta osa tutkijoista ei näe imperialismia pelkästään negatiivisena ilmiönä, kuten Eino Lyytinen artikkelissaan "Brittiläinen maailmanvalta: 'Suuri siunaus' vai 'suuri vääryys'?" (*Tieteessä tapahtuu*, 6/2005) kirjoittaa.

Vastineessaan "Imperialismin huutava vääryys" (*Tieteessä tapahtuu*, 7/2005) Joel Kuortti huomauttaa Lyytisen käyttämien lähteiden tukevan brittiläisen maailmanvallan oikeutusta, koska ne lähestyvät kolonisaatioprosessia valankeskuksen näkökulmasta. Kuortti puolestaan tukeutuu näkemyksessään jälkikolonialistisiin teoreetikoihin, kuten Saidiin, Bhabhaan, Hardtiin ja Negriin. Lyytisen ja Kuortin artikkelit jatkavat historioitsijoiden ja jälkikolonialistisesta teoriasta innoittuneiden kulttuurintutkijoiden välistä keskustelua kolonialismin tutkimuksen menetelmistä sekä imperialismin hyö-

dystä ja haitasta.

Toisin kuin Kuortti antaa ymmärtää, tutkimusta kolonialismin vaikutuksista Britanniaan ja britteihin ei ole runsain määrin tarjolla. 1980-luvulla joukko aate- ja kulttuurihistorioitsijoita havaitsi, että jälkikolonialistinen "siirtomaavapautuksen" innostus oli tuottanut runsain mitoin tutkimusta kolonialismin vaikutuksista siirtomaihin mutta toisaalta huomattavan vähän tiedettiin sen vaikutuksista Britanniaan tai britteihin. Tätä tutkimuksellista aukkoa on paikattu vuodesta 1985 lähtien sarjassa *Studies in Imperialism* (Manchester University Press), jossa on tutkittu imperialismien kulttuurista ja aatteellista merkitystä esimerkiksi populaarikulttuurissa, julkisessa arkkitehtuurissa ja taiteessa sekä kirkkojen, lähetysseurojen ja erilaisten painostusryhmien toiminnassa.

Jos *Studies in Imperialism* -sarja nosti kulttuurin imperialismien tutkimukseen, toi jälkikolonialistinen teoria imperialismien osaksi kulttuurintutkimusta. Pelkkä tieteellinen innostus ei kuitenkaan selitä jälkikolonialistista teoriaa hyödyntävien tutkimusten suurta määrää, vaan mukana on ollut aimo annos ideologisia intohimoja, jotka kuvastavat erityisesti yliopistomaailmassa vahvoina vaikuttavien anti-imperialistien ideologioiden voimakkuutta.

Kuortin näkemys, että jälkikolonialistinen teoria auttaisi syvällisemmin ymmärtämään kolonisaatioprosessia kolonisoitujen alkuperäiskansojen näkökulmasta, voidaan ainakin asettaa kyseenalaiseksi. Tässä mielessä tieteellisesti kestävämpiä tuloksia on saavuttanut esimerkiksi Nicholas Thomas, joka teoksessaan *Colonialism's Culture* (1994) yhdistää kulttuuriantropologian tutkimusmenetelmät aate- ja kulttuurihistoriaan sekä kulttuurintutkimukseen ja muodostaa kuvan kolonisaatioprosessista, joka syvällisesti, monitahoisesti ja pysyvästi muutti sekä kolonisoitujen alkuperäiskansojen että eurooppalaisperäisten toimijoiden elämän.

*

Ideologisten intohimojen ilmapuntari, käsite *imperialismi* kertoo muutoksista suhtautumisessa kolonialismin tutkimukseen. Viime vuosina *imperialismi* on rehabilitoitu siihen sivistystehtävän merkitykseensä, jossa se brittiläisen maailmanvallan suuruuden päivinä esiintyi. Tämän käsiterenessanssin taustalta löytyy 2000-luvun maailmanpoliittinen tilanne, jossa amerikkalaisten on ajateltu harrastavan briteille tyyppilistä maailman sivistys- ja parannustehtävää.

Anglosaksisen vapauskäsityksen näkökulmasta imperialismi on jälkikäteen oikeutettu sillä perusteella, että imperiumi valjasti kahdessa maailmansodassa valtavat mies- ja materiaaliresurssinsa tuon vapauskäsityksen puolustamiseen. Britannia ikään kuin uhrasi maailmanvaltansa vapauden alttarille suuremman moraalisen pahan (Saksa ja Japani) valtaannousun torjumiseksi.

Skotlantilaisen taloushistorioitsijan Niall Fergusonin mukaan brittiläisen maailmanvallan hyötyä ja haittaa arvioitaessa tulisi huomioida yhteiskunnallinen vakaus, jonka anglosaksinen oikeuskäsitys (*the Common Law*), englantilainen maanomistusjärjestelmä, englantilainen ja skotlantilainen pankkijärjestelmä, investoinnit sekä suhteellisen korruptoitumaton siirtomaavirkamieskunta siirtomaihin takasi. Esimerkiksi väkirikkaan Brittiläisen Intian siviilihallintoa hoiti vain noin 1 000 brittiä kerrallaan. Siirtomaavirkamiehiksi pestautui palkittuja Oxfordin yliopiston kasvatteja, jotka karsittiin tehtäviinsä tiukan valintakoejärjestelmän kautta.

Vaikka orjuus, taloudellinen riisto ja despoottinen hallinto sopivat nykykäsityksiin brittiläisen siirtomaavallan suurista vääryyksistä, Ferguson huomauttaa, että entisten siirtomaiden arkitodellisuus tarjoaa riittävästi tutkittavaa brittiläisen siirtomaavallan perinnöstä kiinnostuneille. Imperiumi jätti perintönä siirtomailleen esimerkiksi englannin kielen, protestanttisen uskonnon sekä kokonaisia kaupunkeja (esimerkiksi Bombay [Mumbai], Madras ja Kalkutta) ja näiden siirtomaavaltaa juhlistavan julkisen arkkitehtuurin ja taiteen. Myös rautatielinjat, sähkö- ja postilaitokset sekä esimerkiksi brittiläinen (*imperial*) mittajärjestelmä ja brittiläiset joukkueurheilulajit, kuten rugby ja kriketti, kuuluvat pitkään siirtomaaperinnön listaan. Olisikin kiinnostavaa nähdä, pystyisikö kiihkoton kolonialismin tutkimus selittämään siirtomaaperinnön sitkeää elämää Britannian entisten siirtomaiden arkitodellisuudessa.

Kirjoittaja toimii Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitoksen yleisen historian assistenttina ja valmistelee väitöskirjaa J. A. Hobsonin imperialismiteoriasta.

KIRJALLISUUTTA

Ferguson, Niall (2003 [2004]): *Empire. How Britain Made the Modern World*. London: Penguin Books.
 Thomas, Nicholas (1996 [1994]): *Colonialism's Culture: Anthropology, Travel and Government*. Cambridge: Polity Press.